Makale Türü: Araştırma
Makale Geliş Tarihi: 11.07.2024
Makale Kabul Tarihi: 15.10.2024

AYAZ, Hacer. (2024) "Filmi Tersten Sarmak: Ataerki ve Müslüman Erkekliği Yeniden Okumak". *Tezkire Dergisi*. Yıl: 33 Sayı: 90. (77-95)

Filmi Tersten Sarmak: Ataerki ve Müslüman Erkekliği Yeniden Okumak

Hacer AYAZ*

Özet

Bu makale, modern dünyada Müslüman erkek kimliklerinin ataerkil normlar, dini değerler ve küreselleşme etkisi altında nasıl dönüştüğünü incelemektedir. Geleneksel erkeklik rollerinin, modern toplumun bireysel özgürlük ve eşitlik talepleriyle yaşadığı çatışmalar analiz edilmiştir. Çalışma, dini ve toplumsal normların erkeklik üzerindeki etkilerini ele alırken, Müslüman erkeklerin kimliklerini aile ve toplumsal sorumluluk ekseninde yeniden yapılandırma süreçlerini de kapsamaktadır. Bu bağlamda, erkekliğin yalnızca otorite ve güç temelli bir kimlik olmaktan çıkarak, şefkat ve bakım odaklı bir modele doğru evrildiği vurgulanmaktadır. Müslüman erkeklik kimliklerinin hem geleneksel değerlerle uyumlu hem de modern dünyanın taleplerine karşılık veren kapsayıcı ve sorumluluk temelli bir modele doğru evrildiği sonucuna varılmaktadır. Bu dönüşüm süreci, Müslüman erkeklerin kendilerini daha esnek ve uyumlu bir kimlik çerçevesinde yeniden tanımlamalarına olanak tanımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Müslüman Erkeklik, Ataerkil Normlar, Toplumsal Cinsiyet Kimliği

Abstract

This article examines how Muslim male identities are transformed under the influence of patriarchal norms, religious values, and globalization in the modern world. The analysis focuses on the conflicts between traditional male roles and modern society's demands for individual freedom and equality. The study explores the impact of religious and social norms on masculinity while addressing how Muslim men restructure their identities through family and social responsibilities. In this context, masculinity is seen to evolve from a solely authority- and power-based identity toward a model centered on compassion and caregiving. It concludes that Muslim male identities are moving toward a more inclusive and responsibility-oriented model that harmonizes with both traditional values and the demands of modernity. This transformation process allows Muslim men to redefine themselves within a more flexible and adaptable framework.

Keywords: Muslim Masculinity, Patriarchal Norms, Gender Roles

* Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, hacer.ayaz@inonu@edu.tr, ORCID: 0000-0003-0665-4286

Giriş

Bu makale, İslami feminist yazının ortaya koyduğu, ataerkilliğin Müslüman kadını nasıl şekillendirdiği ve cinsiyet rolünü nasıl dönüştürdüğünü bu defa Müslüman erkek üzerinden ele almayı amaçlamaktadır. Pierre Bourdieu'nun, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin toplumlar tarafından benimsenmiş ve içselleştirilmiş biçimlerini ön plana çıkardığı eseri *Eril Tahakküm* adlı eserinde belirttiği gibi, bu yapıda erkekler de tıpkı kadınlar gibi "egemen temsilin tutsağı hatta sinsice kurbanı" olarak konumlanmaktadır (Bourdieu, 2002). Ataerkil tahakküm hakkındaki bir diğer görüş ise Erich Fromm'a aittir. Fromm, ataerkil-otoriter sistemin yalnızca toplumsal cinsiyet eşitsizliği yaratarak bireyleri kısıtlamakla kalmadığını, aynı zamanda uzun ve yıkıcı savaşlara, terörist diktatörlüklere ve ekolojik felaketlere yol açan bir başarısızlık döngüsü oluşturduğunu savunur. Fromm, bu sistemin insanlık ve doğa için tehlikeli bir tahakküm aracı olduğunu ve ataerkil ilkelerin, insanlık üzerinde baskıcı bir düzen kurarak hem bireysel hem de küresel düzeyde ciddi sosyal-psikolojik tahribat yarattığını belirtir (Fromm, 1998: 12-13).

Ataerkil düzenin toplumsal hayata derinlemesine nüfuz etmesi, Simone de Beauvoir'ın *The Second Sex* eserinde de vurgulanır. Beauvoir, kadınların tarih boyunca mülkiyet sahibi olmaktan yoksun bırakıldığını ve bunun, ataerkil toplumlarda erkeklerin ekonomik ve sosyal güçlerini pekiştirdiğini belirtir. Erkekler, mülkiyet ve miras üzerindeki kontrolleri sayesinde yalnızca ekonomik değil, sosyal olarak da güce sahip olmuş ve kadınları kamusal ve yasal alanlarda bağımlı ve görünmez kılmışlardır. Ayrıca, ataerkil yapı kadınların cinselliğini ve aile içindeki rollerini kontrol ederek erkek üstünlüğünü güçlendirmiştir (Beauvoir, 2020: 76). Beauvoir'ın gözlemleri, dini öğretilerin bu sistemi meşrulaştırarak kadınların bireysel tercih şansları olmaksızın, annelik ve eşlik rollerini ilahi ya da doğal düzenin bir parçası olarak sunduğunu böylece ataerkil normların, dini metinler aracılığıyla toplumda yerleşik hale geldiğini öne sürer. Pek çok kültürde dini metinler, erkekleri doğuştan üstün gösterirken, erkeklerin aileyi yönetme ve kontrol etme rollerinin nesiller boyunca güçlenmesine yol açmıştır. Beauvoir, bu katı ataerkil yapının sadece kadınlar için değil, erkekler için de baskı unsuru olduğunun altını çizer. Ataerkil düzen, erkekleri hâkimiyet ve kontrol ekseninde tanımlanan rollerle sınırlar ve onlardan güçlü, oto-

riter bir duruş sergilemelerini bekler. Bu durum, erkeklerin duygusal ifadelerini ve kişisel ilişkilerini de kısıtlayarak ataerkil yapıyı hem kadınlar hem de erkekler için kısıtlayıcı bir güç haline getirir (Beauvoir, 2020).

Bu noktada kutsalın toplum yaşamını şekillendirici yönüne bir de Tatar'ın bakış açısı ile izleyelim. Zira Tatar'ın kutsal metin ve otoriteye dair analizleri, ataerkinin toplum tarafından içselleştirilmesi sürecinde kutsalın stratejik rolü üzerine çözümlemelerle uyuşur. Tatar'a göre kutsal metinler, Tanrı'nın mutlak iradesini temsil ederken, tarihsel süreçte farklı anlamlarla yeniden yorumlanarak otoriter bir yapıya bürünür (Tatar, 2017: 65). Dahası, kutsal metinlerin toplumda merkezi bir otoriteye dönüşmesi sosyal, hukuki ve siyasi alanları etkileyerek otoriter bir rol üstlenmesine yol açar (Tatar, 2017: 72). Kutsal metinlerin otorite ve otoriterlik arasında kurduğu bağ, bireylerin bilgiye ve hakikate yönlendirilmesinden ziyade, başkalarının düşünce ve davranışlarını denetleyen bir baskı unsuru haline gelir (Tatar, 2017: 73). Bu durumda, kutsal metinlerin otoriter karakteri, toplumsal normları pekiştirerek bireyleri kısıtlayan ataerkil yapıları meşrulaştıran bir araç olabilmektedir. Bu bağlamda, Bourdieu ve Fromm'un ataerkil tahakküme dair yaklaşımları, kutsal metinlerin otorite aracılığıyla bireyler üzerindeki tahakkümünü de açıklamaktadır.

Kate Millett de *Sexual Politics* adlı eserinde ataerkil sistemin topluma yansıyan boyutlarına dair dikkat çekici tespitler bulunur. Millett, bu sistemin yalnızca erkek egemenliğine dayanmadığını, aynı zamanda bu egemenliği güçlendiren sosyal ve psikolojik yapıların toplum tarafından içselleştirildiğini vurgular. Bu sistem, sadece kadınları değil, erkekleri de cinsiyet rollerine sıkıca bağlayarak bireysel özgürlüklerini sınırlandırır. Ataerkil düzenin derinlemesine yerleşik olması, toplumun tüm üyelerinin (kadınlar ve erkekler dâhil) bu sistemin "normatif baskısına" maruz kalmasına yol açar, bu da Bourdieu'nun "sinsice kurban" teorisiyle uyum içindedir. Millett'in analizleri de Bourdieu ve Fromm'un ataerkil tahakküme dair yaklaşımları ile desteklenerek, ataerkil yapıların hem toplumsal normlar hem de bireysel kimlikler üzerinde nasıl güçlü bir tahakküm kurduğunu açıklar (Kate Millett, 2000).

Toplumsal yaşamda kadın erkek eşitsizliğinin başat nedeni olan erkekliği tahkim eden ataerki, klasik feminizmin öncülüğünde son derece eleştirilmiş, erkeklerin toplumsal yaşamın hemen her alanında ka-

dınlar üzerinde kurduğu iktidarın kaynağı olarak görülmüştür. Ancak Bourdieu'nun yaklaşımı, ataerkinin sadece kadınlar üzerinde değil, aynı zamanda erkekler üzerinde de tahakküm kurduğunu vurgular. Bu bağlamda, erkeklerin de toplumsal cinsiyet normları ve hegemonik erkeklik beklentileriyle mücadele etmek zorunda kaldıkları gibi bir paradoks ortaya çıkar. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet eşitliği üzerine yapılan araştırmalar, kaçınılmaz olarak *masculinity* erkeklik çalışmalarına da uzanmaktadır; çünkü ataerki, erkekler için de normatif bir baskı unsuru olarak tekrar karşımıza çıkmaktadır.

Kadınların ezilmesi ve cinsiyet eşitsizliği tartışmaları, 1970'lerden itibaren "Kadın Çalışmaları" adı altında akademik bir alan olarak kurumsallaşmış olsa da bu alanda cinsiyet temelli iktidar ilişkilerinin öznesi olarak "erkekliğin" ne olduğu ve nasıl analiz edilmesi gerektiği sorusu yakın zamanlara kadar ciddi biçimde sorulmamıştır. Feminist kuramsal tartışmalarda boşluk yaratan bu "körlük," eleştirel düşüncenin diğer alanlarında da yansımasını bulmuş ve postyapısalcı yaklaşımlar erkekliği çoğunlukla bir araştırma konusu olarak ele almaktan kaçınmıştır. Sancar'ın belirttiği üzere erkeklik, hakkında konuşulmakla birlikte politik, ideolojik ve akademik olarak fazla irdelenmemiş bir konu olarak kalmıştır (Sancar, 2020: 23).

Bu noktada Georg Simmel'in (Simmel, 2017) yaşam, formlar ve çatışma kavramlarının toplumsalı yaratması ve meydana gelen bu toplumsalın tezahürlerini açıklarken kullandığı bakış açısını referans aldığımızda, feminizmin başlangıçta kadının ezilmesine odaklanarak kadın çalışmalarını merkeze alması ve erkeklik çalışmalarını ikincil bir alan olarak konumlandırması, toplumsal cinsiyet araştırmalarında benzer bir iç çatışmaya yol açmıştır denebilir. Bu minvalde Simmel'in ayak izlerini takip ederek, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin, salt biyolojik düzeyin ötesine geçip toplumsal ve kültürel düzeye taşındığında, bu ilişkilere dair içsel bir gerilim ortaya çıktığını anlayabiliriz. Böylelikle kültürel evrimin bir kısmı, cinsiyet temelli iktidar ilişkilerinin belirmesi, sorgulanması ve yeniden yapılanması sürecine dayanır. Zira toplumsal cinsiyet ilişkilerini anlamlandıran ve ona form veren her türlü yapıta, yani medeni normlar, yasal düzenlemeler, sanat, din, bilim ve kültürel kodlar gibi unsurlara kültür deriz. Bu unsurlar, toplumsal cinsiyetin akışını biçimlendiren, ona hem sınır hem de düzen kazandıran yapılardır. Bu noktada cinsiyet çalışmalarının çeşitli müca-

delelerle biçimlenen, bireyin yön verdiği ancak toplumsal etkileşimle mana kazanan ve sürekli bir biçimde yeniden yorumlanan ve incelenen bir alan oluşu üzerinden hareketle; kadın çalışmalarının erkeklik çalışmalarından önce başladığı ve erkeklerin toplumsal konumlarında beklentilerin "kurbanı" olmaları söylemlerinin görece yeni olması anlaşılır olmaktadır. Zira kadın çalışmaları olmasa idi bugün erkeklik çalışmalarından ne derece bahsedilebilirdi o da bir muamma olarak kalmakta. Kadınlık çalışmaları günümüzde din, psikoloji, ekonomi, sosyoloji, antropoloji ve daha birçok alanda büyük açılımlara sahne olmuştur. Bu ise toplumsal cinsiyet rolleri temelli her türlü çalışma için ki buna erkeklik araştırmaları da dâhil önemli bir akademik zemin sunmaktadır.

Bahsi geçen bu "körlüğü" gidermede önemli katkılar sunan Raewyn Connell, erkeklik çalışmalarının temel taşlarından biri olarak kabul edilir. Connell, ilk olarak 1987'de yayımlanan *Gender and Power* adlı eserinde toplumsal cinsiyet ilişkilerinin dinamiklerini ve erkekliklerin sosyal olarak inşa edildiğini tartışmıştır. Connell, erkekliğin tekil bir yapı olmadığını, aksine farklı erkeklik türlerinin bir hiyerarşi oluşturduğunu öne sürer. Bu fikir, daha sonra 1995'te yayımlanan *Masculinities* adlı eserinde hegemonik erkeklik kavramıyla daha da geliştirilmiştir. Hegemonik erkeklik, toplumda baskın olan erkeklik modelini temsil eder ve bu model, diğer erkeklik biçimlerini dışlar ve ikincil hale getirir (Connell, 1995). Connell'in hegemonik erkeklik kuramına göre, kadınlık ve erkeklik biçimleri arasındaki ilişki, erkeklerin kadınlar üzerindeki küresel hâkimiyetine dayanan yapısal bir gerçeklik üzerine inşa edilmiştir. Bu temel yapı, toplumda baskın bir erkeklik modelini tanımlarken yalnızca kadınlarla değil, aynı zamanda ikincil konuma itilen farklı erkeklik türleriyle ilgili ilişkileri de kapsayacak şekilde şekillendirilmiştir (Connell, 2016: 267). 2005'te yayımlanan *Masculinities 2nd Edition* ile Connell, küreselleşme, neoliberalizm ve modernleşmenin erkeklik formları üzerindeki etkisini inceleyerek erkeklik çalışmalarını daha geniş bir bağlama oturtmuştur. Connell'in bu eserlerinde vurguladığı temel argüman, erkekliğin sabit bir biyolojik kategori olmadığı, aksine toplumsal, kültürel ve tarihsel süreçler tarafından şekillendiği yönündedir.

Bu çalışma, modern dünyada Müslüman erkeklik kimliğinin dönüşümünü toplumsal cinsiyet normları, dini değerler ve küreselleşme

ekseninde ele almayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda öncelikle İslami kaynaklarda sunulan ideal erkeklik modelinin ataerkil yapılarla nasıl etkileşime geçtiği ve klasik erkeklik algısından nasıl ayrıldığı tartışılacaktır. Ardından, küreselleşme ve kapitalist piyasa dinamiklerinin etkisiyle Müslüman erkeklik kimliğinin, bireysel sorumluluk ve toplumsal beklentiler arasında yaşadığı dönüşüm irdelenerek Müslüman erkeklerin geleneksel değerlerle modern dünyanın taleplerini bir araya getirerek kendilerini yeniden tanımlama çabalarına değinilecektir.

Çatışan Erkeklikler: Peygamberi Model ve Ataerkil Söylemlerin Karşılaştırması

Peygamberin örnekliğinde sunulan erkeklik, geleneksel cinsiyet rollerinden farklı olarak, İslami kaynaklarda erdem, merhamet, adalet, sorumluluk ve tevazu gibi ahlaki özelliklerle donatılmış bir model olarak öne çıkmaktadır. Bu model hem Kur'an'da hem de hadislerde belirginleştirilmiş ve sonraki dönemlerde Müslüman erkekler için örnek bir karakter oluşturmuştur. Bu anlayış, toplumsal olarak dayatılan hegemonik erkeklik algısından farklıdır. Bu bağlamda, Peygamber'in (a.s) eşlerine, çocuklarına ve topluma karşı davranışları, Müslüman erkekler için ideal bir ahlaki pusula sağlamaktadır.

Kecia Ali'nin *A Beautiful Example* adlı çalışmasında ifade ettiği gibi, Peygamberin aile içindeki davranışları, sıradan bir erkeklik modelinden ziyade toplumsal beklentilere karşı bir duruş olarak görülebilir. Ali'ye göre, Peygamberin eşleri ile olan ilişkilerinde gösterdiği sabır, adalet ve merhamet, o dönemin toplumunda kadınlara karşı sergilenen yaygın davranış kalıplarının dışında bir örneklik sunar. Ali, Peygamberin eşlerine karşı anlayış ve adaletle yaklaşmasının, onun rol model olarak belirlediği bir erkeklik biçimi olduğunu vurgular. Bu yaklaşım, Müslüman erkeklere aile içindeki rol ve sorumluluklarının yalnızca maddi destek sağlamaktan ibaret olmadığını, aynı zamanda aile içi barışı, sevgiyi ve saygıyı korumanın da bir görev olduğunu hatırlatır (Ali, 2004).

Bunun yanı sıra, Şeyh Yahya İbrahim'in *Be a Man: Prophetic Masculinity* adlı makalesinde belirttiği gibi, İslam'da erkekliğin belirgin özelliklerinden biri, bireyin hem kendine hem de topluma karşı sorumluluklarını yerine getirirken içsel bir denge ve ahlaki bir derinlik sergilemesidir. Bu bağlamda Peygamberin örnekliği, yalnızca fiziksel

veya sosyal üstünlük üzerinden değil; aynı zamanda ruhani ve ahlaki bir karakterin, erdemlerin tamamlayıcısı olarak görülür. Peygamberin, "Müminler birbirlerinin elbiseleridir" (Kur'an, 2:187) ayetiyle ifade edilen eşler arasındaki yakınlık ve koruma görevini vurgulayan yaklaşımı, erkeklerin eşlerine karşı sevgi dolu ve merhametli bir sorumluluk taşıması gerektiğini gösterir. Bu model, erkeğin toplumdaki hegemonik üstünlüğünü pekiştirmekten çok, karşılıklı sevgi ve şefkat temelli bir ilişki kurmayı öne çıkarır (İbrahim, 2019).

Zehra F. Kabasakal Arat ve Abdullah Hasan'ın *Muslim Masculinities: What is the Prescription of the Qur'an*? adlı çalışmasında, Kur'an'da vurgulanan erkeklik özelliklerinin tevazu, özveri, doğruluk, sebat ve mücadelecilik gibi niteliklerle şekillendiği ifade edilmektedir. Bu özellikler, Müslüman erkekler için idealize edilen davranışların temel taşlarıdır ve Peygamberin ahlaki yönlendirmeleriyle bütünleşmiştir. Peygamber, güçlü bir toplumsal rol üstlenmiş olsa da kibirli bir üstünlük yerine mütevazı bir liderlik sergileyerek, erkekliğin özünde bulunan adalet, merhamet ve ahlaki sorumluluk gibi değerlere vurgu yapmıştır (Arat & Hasan, 2018).

Bu doğrultuda, Peygamber'in erkeklik modeli, savaşçı bir liderden çok, adaleti ve tevazuyu ön planda tutan bir rol model olarak algılanır. Onun liderlik anlayışı, kaba güç kullanımına dayanmaktan çok, toplumu bir arada tutan ahlaki değerleri korumaya yöneliktir. Bu, erkeğin toplumda bir otorite olarak kabul edilmesi gerektiğini ima etmek yerine, toplumsal barış ve dayanışmayı sağlama amacına hizmet eder. Bu yaklaşım, erkeğin ailede veya toplumda nasıl bir liderlik göstereceği konusuna dair önemli bir referans noktası sunar ve böylece ataerkil hiyerarşinin ötesine geçen bir model oluşturur.

Bu bağlamda, Omaima Abou-Bakr'ın *Turning the Tables: Perspectives on the Construction of 'Muslim Manhood'* başlıklı makalesi, oldukça dikkat çekicidir zira bu, İslami feminist yazında Müslüman erkekliğin artık İslam kaynakları referans alınarak bir eleştiriye tabi tutulduğu anlamına gelmektedir. Abou-Bakr, modern dönem Müslüman düşünürlerin İslam'da erkekliğin anlaşılmasına katkılarını eleştirel bir bakış açısıyla incelediği makalesine, bir Müslüman erkeğin karakterinin, Müslüman kadının ki gibi katı bir biçimde tanımlanmadığı vurgusu ile başlar (Abou-Bakr, 2014). Dini gelenek, Müslüman kadının yaşamını uyanışından uykuya kadar; giyim kuşamından, konuşma üslu-

buna ve hatta gülüş tarzına dek belirgin sınırlarla çerçevelendirirken, Müslüman erkek için bu denli kapsamlı ve yaşamı kuşatıcı kurallar koymaz. Bu durum, Müslüman erkekliğin daha esnek ve yoruma açık bir biçimde ele alınmasına zemin hazırlar. Abou-Bakr, Kur'an yorumlarının cinsiyet, güç ve din arasındaki ilişkileri derinlemesine ele alarak, mevcut ataerkil yapıları pekiştirdiğini savunmaktadır. Yazara göre modern dönem düşünürlerin, erkeklik algılarını şekillendiren metinleri ve bağlamlarını ele alma şekilleri, bu noktada büyük önem taşımaktadır (Abou-Bakr, 2014).

Makalede, cinsiyet, güç ve dini yorumlama arasındaki kesişim noktaları vurgulanarak, güncel Kur'an yorumlarının genellikle mevcut ataerkil yapıları pekiştirdiği savunulmaktadır. Abou-Bakr'ın yaptığı önemli eleştirilerden biri, bazı yorumcuların İslami metinlerdeki erkek deneyimlerinin çeşitliliğini göz ardı etmesidir. Nitekim bu tür basit yorumlar, Müslüman erkeklere dair zararlı stereotiplerin yayılmasına katkıda bulunabilmektedir. Bu bağlamda, eleştirinin sadece metinlerin kendisine değil, aynı zamanda bu metinlerin yorumlanma biçimlerine de yöneltilmesi gerektiği öne çıkmaktadır. Abou-Bakr, erkekliğe dair birtakım ayetlerin yorumunda klasik tefsir âlimleri ile modern dönem İslam düşünürleri arasında önemli bir karşılaştırmaya gider. Buna göre örneklem Hz. Peygamber'in ashabının ilk neslinden İbn Abbas (ö. 688) ile Taberi (ö. 923) ve Zemahşerî (ö. 1144) gibi klasik müfessirlerin, cinsiyetle ilgili bazı ayetlerin yorumlarında "koca" imgesini yumuşak huylu, sabırlı, tahammüllü, hoşgörülü ve uzlaşmacı olarak kurgulamış olmaları ile ilgilidir. Yazar yine aynı tefsirlerden yola çıkarak, klasik dönem tefsirlerinde erkeklik ideallerinin yumuşak başlılık ve tevazu olarak anlaşıldığı ve güç ve kibrin Kur'an'da vaz edilen erkekliğe uygun olmadığının anlaşıldığının altını çizer (Abou-Bakr, 2014).

Bir diğer örnek Bakara suresinde geçen erkeğin kadından bir derece üstünlüğüne dairdir. Yazar bu ayetin Taberi tarafından yapılan tefsirinde önemli bir nüans olduğunun altını çizer ve bunun sonraki dönemlerde göz ardı edildiğini belirtir. Buna göre Taberi, bu fazladan dereceyi "[verilen] durum veya bağlamda" "erkeğin, karısına karşı olan görevlerinde ona karşı hoşgörü veya müsamaha göstermesi, aynı zamanda kendisinin de ona karşı olan görevlerini eksiksiz yerine getirmesi" olarak yorumlar. Bu ayet, bu nedenle bir kocanın bu derece

avantajı yalnızca örnek ahlaki davranış ve cömertlik yoluyla elde etmesi için teşvik ettiği şeklinde anlaşılmalıdır; yani, hak sahibi olabileceği haklardan bazılarından feragat etmesi. Taberi daha sonra önemli bir yorum ekler: "[Kur'an ifadesinin] görünürdeki anlamı bir olgu ifadesi gibi görünse de aslında erkekleri bu ekstra erdem seviyesine ulaşmaya teşvik etmek anlamına gelir." Bu nedenle, bu durum bir erkeğin doğuştan gelen bir ayrıcalığı değil, yüce gönüllü ve erdemli bir "erkeksi" davranışla kazanılmış veya geliştirilen bir ahlaki durum olarak görülmelidir. Genel olarak, bu yorumlayıcı okumalar, ilahi vahyin rehberliğinde, erdem ve değerli bir konuma ulaşmanın, kişinin kendi çıkarlarını ikinci plana koymayı, sabretmeyi ve kendini geliştirmeyi gerektiren bir erkek karakterini ifade ettiğini ortaya koyar.

19. yüzyılın ortalarına kadar el-Alusî (ö. 1854) gibi müfessirler, tahammül, sabır ve yumuşak başlılığı erkekler için gerekli özellikler olarak sunabiliyorlardı; ancak modern reformcu Muhammed Abduh (ö. 1905), erkekliği kendi başına değerli bir şey olarak yüceltirken, erkeklerin gelişme yönündeki baskısını azaltan farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Abduh, erkeklerin ailedeki liderliğini ve üstünlüğünü biyolojik temellere dayandırarak erkek karakterini statik ve doğuştan gelen bir özellik olarak tanımlamıştır. Abduh, yönetici rolünde olması gerekenlerin kadınlar değil, erkekler olduğunu savunur ve bu liderlik özelliklerini yaratılışın doğası (fıtrat) ile açıklar. Bu modern yorum, klasik dönemdeki uyarıcı ve adil davranışa yönelik yorumların yerini alarak, erkeklerin kadınlar üzerindeki otoritesini daha kalıcı ve doğuştan gelen bir hak olarak tanımlar (Abou-Bakr, 2014).

Abou-Bakr, Müslüman erkek düşünürlerin erkeklik ile otorite arasındaki ilişkiyi sorgulayarak, erkeklik kavrayışlarının çoğunlukla erkek egemenliğini pekiştiren otoriter söylemlerle örtüştüğünü vurgulamaktadır. Bu durum, erkeklerin toplumsal rollerini ve sorumluluklarını yeniden değerlendirmelerine kapı aralayabilir. Abou-Bakr'ın analizi, modern Kur'an yorumcularının İslam'da erkeklik algısı üzerindeki etkisini eleştirirken, kültürel ve bağlamsal faktörlerin dikkate alınması gerektiğine işaret eder. Bu perspektif, erkeklik kimliğinin yeniden inşası sürecinde daha kapsayıcı ve çoğulcu temsil biçimlerinin geliştirilmesi için bir temel oluşturabilir.

Modern dönemde, Müslüman erkeğin biyolojik açıdan üstün olduğu yönündeki özcü yaklaşıma ilave olarak, İslam geleneğinde er-

keklere atfedilen cinsel güç üzerinden de benzer bir idealizasyonun var olduğu söylenebilir. Bu idealizasyon, erkeklerin doğuştan gelen bir cinsel üstünlüğe sahip oldukları varsayımını güçlendirir. İslam geleneğinde erkeklerin cinsel kapasitelerine dair bazı rivayetler, bu duruma örnek teşkil eder. Özellikle Hz. Süleyman'ın bir gecede 60 veya 100 kadınla birlikte olacağına ve hepsinden erkek çocuk sahibi olacağına dair nakledilen rivayetler, erkeklere sınırsız bir cinsel güç atfetmektedir. Bu rivayetlerde, Hz. Süleyman'ın dileğinin gerçekleşmemesi, "inşallah" demeyi unutmasına bağlanarak, erkeklik idealine mucizevi bir cinsel kapasite anlatısı eklenir (Ateş, 2001). Bu anlatılar, erkeğin doğuştan gelen "kültürel üstünlüğü" söylemiyle de uyum içinde olarak, erkeklerin kadına başat olmalarını doğal bir hak gibi sunar. Erkekler "esas" yaratıcı ve yıkıcı varlıklar olarak "her şeye kadir" addedilirken, cinsel güçlerinin de "doğal olarak" kadınlardan üstün olduğu vurgulanır (Demren, 2008). Bu üstünlüklerini kanıtlama zorunluluğu ise erkeklerin yaşadıkları topluma veya gruba karşı sürekli olarak yerine getirmeleri gereken bir görev haline gelir. Ancak bu tür rivayetler, insan fizyolojisiyle örtüşmeyen abartılı beklentiler doğurarak erkekliği gerçekdışı bir güç ve yetenekle idealize eder.

Bu bölümde ele alınan analizler, Müslüman erkeklik kimliğinin, İslam'ın peygamberi tarafından sunulan erkeklik modeli ile ataerkil söylemler arasında şekillenen ikili yapısını gözler önüne sermektedir. Peygamberin merhamet, adalet ve tevazu temelli erkeklik anlayışı, toplumsal cinsiyet rollerini yeniden düşünmek için bir fırsat sunarken, ataerkil yorumlar, erkekliği otorite, biyolojik üstünlük ve abartılı cinsel güç gibi niteliklerle donatarak hegemonik bir çerçeveye oturtmaktadır. Bütün bu tartışmalar ışığında, Peygamber'in erdemli ve adil erkeklik modeli hem tarihsel hem de çağdaş bağlamlarda erkeklik anlayışlarını sorgulamak için önemli bir temel sunar. Bu model, ataerkil normları sorgularken, Müslüman erkeklerin toplumsal rollerini daha geniş ve derinlemesine anlamalarını teşvik edebilir. Abou-Bakr'ın eleştirileri ile Peygamber'in sunduğu erkeklik modeli arasında kurulan ilişki, günümüz Müslüman erkeklerinin kendi kimliklerini ve sorumluluklarını yeniden tanımlamalarına olanak tanımaktadır. Bu ikiliğin, Müslüman erkekler için nasıl bir kimlik modeli sunduğu ve modern bağlamda erkeklik algısının daha kapsayıcı bir bakış açısıyla yeniden inşasının gerekliliği, sonraki analizlerin temel dayanaklarından birini oluşturmaktadır.

Modern Müslüman Erkekliklerin Dönüşümü: Toplumsal Cinsiyet Normları, Dini Etkiler ve Küreselleşmenin İzleri

Modern dünyada Müslüman erkeklik kimliklerinin dönüşümü, küresel ekonomik ve kültürel değişimlerin, dini normların ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin kesişiminde şekillenmektedir. Bauman'ın *Parçalanmış Hayat* adlı eserindeki bakış açısını referans aldığımızda, modern dünyadaki belirsizlik ve kimlik inşasındaki karmaşa, Müslüman erkek kimliklerinin dönüşüm sürecinde de önemli bir bağlam sunmaktadır (Bauman, 2001). Bauman, modern toplumun bireyleri sürekli bir değişim ve uyum sürecine zorladığını ve bireylerin tutarlı bir "benlik" yaratmakta zorlandığını vurgular. Bu perspektiften bakıldığında, Müslüman erkek kimlikleri, geleneksel ve dini normlara sadık kalma çabası ile modern dünyanın talepleri arasında bir tür parçalanmışlık yaşama ihtimaliyle karşı karşıya kalmaktadır. Erkeklik kimlikleri bu nedenle yalnızca otorite veya güç üzerinden değil, aynı zamanda toplumsal değişim ve bireysel uyum süreçleri doğrultusunda yeniden tanımlanmayı gerektiren dinamik bir yapıya dönüşmektedir.

Türkiye ve Ortadoğu özelinde Müslüman erkeklerin karşılaştıkları kimlik çatışmaları ve yeniden yapılanma süreçleri, toplumsal normlar ve küreselleşmeyle derinlemesine bağlantılıdır. Bu analiz, Taner Sabancı, Cenk Özbay, Shahin Gerami ve Serpil Sancar gibi araştırmacıların çalışmaları ile Marcia C. Inhorn, Nefissa Naguib ve Lahouçine Ouzgane'in derlemelerine dayanarak, Müslüman erkeklerin toplumsal ve bireysel kimliklerinde meydana gelen değişimleri ele almaktadır. Bu küresel kimlik dönüşümleri, Türkiye ve Ortadoğu gibi bölgelerde daha belirgin hale gelmekte ve yerel toplumsal normlarla çelişen çeşitli çatışmalara yol açmaktadır.

Bu bağlamda, Türkiye'de hegemonik erkeklik kavramı üzerine yapılan tartışmalar, Müslüman erkek kimliklerinin nasıl şekillendiğine dair önemli bir konuma sahiptir. Cenk Özbay'ın analizine göre, Türkiye'de erkeklik, tek bir öz ya da model etrafında şekillenmez; aksine, toplumsal yapı ve kurumsal cinsiyet rejimleri, erkeklerin kadınlardan üstün olduğu bir dengesizlik sistemini sürdüren farklı "cinsiyet düzenleri" yaratır. Bu düzenler, hegemonik erkekliğin erkeklerin toplumsal güç ilişkilerinde elde ettikleri avantajları nasıl kültürel olarak yapılandırdığını ve bu üstünlüğü nasıl kalıcı hale getirdiğini göstermektedir. Özbay'a göre, hegemonik erkeklik tek bir kültürel ka-

lıba indirgenemez; toplum içinde farklı biçimlerde ortaya çıkar ve her durumda erkeklerin hâkimiyetini sürdürmeyi amaçlayan yapısal bir çerçevede yeniden üretilir (Özbay, 2013).

Taner Sabancı'nın *Erkeklik ve Kimlik Çatışması* adlı çalışması ise, Türkiye'deki Müslüman erkeklerin küreselleşme sürecinde yaşadıkları kimlik çatışmalarını ele alır. Sabancı, modernleşmenin getirdiği bireycilik ve tüketim odaklı taleplerin, geleneksel toplumsal sorumluluk ve aile reisliği gibi rollerle çeliştiğini vurgular (Sabancı, 2018). Bu bağlamda, Deniz Kandiyoti'nin *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar* adlı eserinde geliştirdiği "ataerkil pazarlık" kavramı, bu süreci anlamlandırmak için önemli bir çerçeve sunar. Kandiyoti'ye göre ataerkil pazarlık, erkeklere aile içinde otoriteyi ve toplumsal gücü koruma imkânı sunan bir sistemdir. Ancak buna karşılık kadınlar, kısıtlayıcı rolleri belirli koşullar altında kabullenerek güvenlik, statü ve toplumsal kabul elde ederler (Kandiyoti,2013). Ataerkil pazarlık, bu nedenle erkek ve kadının toplumsal rolleri arasındaki karşılıklı uyum ve beklenti sistemidir.

Örneğin, geleneksel ataerkil aile yapısında erkek, evin geçimini sağlama rolünü üstlenir ve aile reisliği statüsüne kavuşur, evdeki en güçlü otorite olarak kabul edilir. Kadın ise ev işleri ve çocuk bakımı gibi görevlerle sınırlandırılsa da, bu rollere bağlı olarak ekonomik güvence ve toplumsal kabul elde eder. Ancak bu yapı, sosyal ve ekonomik değişimler karşısında karmaşıklaşmaya başlar. Yaşadığımız modern dönemde kadınların iş hayatına girmesi ve finansal bağımsızlık kazanması, erkeklerin geleneksel aile reisliği statüsünü sarsabilir ve ataerkil pazarlığın dengesini değiştirebilir. Bu durumda, kadınların ekonomik bağımsızlık elde etmesi, erkeklerin geleneksel rollerini sürdürme beklentisini zorlar. Böylelikle erkekler toplumsal saygınlık kazanma baskısı hissederken, kadınlar da kendilerine yeni toplumsal roller aramaya yönelir.

Dini otoritelerin erkeklik algısındaki etkisi de bu çatışmaların pekişmesinde belirleyici bir rol oynar. Bu bağlamda, Esra Aslan Turan'ın *İmamların Erkeklik Anlayışı* başlıklı çalışması, imamların güçlü ve otoriter bir erkeklik tanımını nasıl desteklediklerini ve dini söylemlerin bu normları nasıl güçlendirdiğini gösterir (Aslan Turan, 2023). Turan'ın çalışmasında, katılımcılar tarafından dile getirilen ifadelerden bazıları, imamların erkeklik algısını nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, imamların erkeklik tanımları, Müslüman erkek kimlik-

lerinin toplumsal ve dini normlarla nasıl şekillendiğini anlamak için kritik bir örnek teşkil etmektedir. Çalışmada görüşülen birçok imam, erkeğin güç, dayanıklılık ve liderlik gibi özelliklerle donatıldığını ve bu nedenle ailede ve toplumda doğal bir yönetici konumunda olması gerektiğini savunmaktadır. Bu anlayış, erkekliğin üstünlük ve sorumlulukla özdeşleştirildiği bir çerçevede, kadınların toplumsal rollerini belirlemekte ve sınırlamakta etkili olmaktadır. İmamların, erkeklerin güçlü ve lider bir figür olması gerektiğine dair görüşleri, geleneksel cinsiyet normlarını destekleyen bir erkeklik anlayışını pekiştirmekte ve bu normların dini referanslarla nasıl meşrulaştırıldığını göstermektedir. Bu söylemler, dini otoritelerin erkekliği yalnızca bir liderlik ve otorite rolüyle değil, aynı zamanda kadına karşı koruyucu bir sorumlulukla ilişkilendirerek normatif erkeklik algısını nasıl güçlendirdiğini ortaya koymaktadır.

Shahin Gerami'nin *Mullahs, Martyrs and Men* adlı makalesindeki analizine göre ise İran İslam Cumhuriyeti, erkekliği hipermaskülen bir kimlik olarak tanımlayarak, kadınların kamusal alandaki rollerini sınırlar. Bu model, erkeklere kadınlar üzerinde mutlak kontrol kurmaları gerektiğini vurgularken, erkeklerin kimliklerini dar bir çerçevede kısıtlar. Türkiye'de ise Serpil Sancar *Erkeklik: İmkânsız İktidar* adlı eserinde, kapitalist piyasa koşulları ve ataerkil düzenin erkekliği hem evde hem de iş hayatında belirli otoriter normlarla yeniden ürettiğini belirtir. Bu durumda baba figürünün aile içindeki otoritesinin piyasa güçleriyle desteklenmesi, ataerkil yapıyı güçlendiren önemli bir etkendir (Sancar, 2020).

Ataerkil pazarlık kavramının pratikte nasıl çalıştığını gösteren bir diğer analiz, Ortadoğu'da erkeklik inşasını modernleşme ve küreselleşme bağlamında ele alan Çağdaş Demren'e aittir. Demren, erkeklerin geleneksel rollerini sürdürme çabasıyla modern dünyadaki değişen maskülenlik algıları arasında çatışma yaşadığını ve bunun erkeklik kimliklerinin yeniden tanımlanmasına yol açtığını belirtir (Demren, 2008). Ataerkil kültürlerde erkekler, üstünlük söylemiyle toplumsal rollerde baskın bir konumda olmaya teşvik edilir: "Erkeğin doğuştan gelen bu 'kültürel üstünlüğü' kadına egemen olma 'hakkını verir' (Demren, 2008: 324). Bu söylem, erkeklerin topluma karşı kültürel olarak yaratılmış bir "üstünlük" iddiasını sürekli kanıtlamak zorunda oldukları bir sistem içinde var olmalarını zorunlu kılar. Demren, bu

baskıyı şöyle açıklar: "Ataerkil bir toplumda erkeklik, iç ve dış rekabet koşullarının yaratılması ve bu koşulların sürekliliğinin sağlanmasıyla yeniden üretilir. Erkekler bu 'üstünlük'lerini, içerisinde yaşadıkları topluma veya gruba her an 'kanıtlamak zorundadırlar' (Demren, 2008: 325). Bu analizler, ataerkil pazarlığın yalnızca kadınlar üzerinde değil, aynı zamanda erkeklerin toplumsal sorumluluk ve üstünlük iddialarını sürdürmeleri üzerinde de etkili olduğunu göstermektedir. Modernleşme ve küreselleşme süreçlerinin getirdiği yeni sosyal dinamikler, erkeklerin bu kültürel üstünlük söylemiyle ilişkilerini karmaşıklaştırmakta ve onların toplumsal rollerini yeniden değerlendirmelerine neden olmaktadır. Gerami'nin devrim sonrası İran'daki hipermaskülinite analizinde de görüldüğü gibi, erkeklik bazen dini liderlere mutlak bağlılık gerektiren dar bir kimlik çerçevesine dönüşebilir. Ancak günümüz dünyasında bu durum genç nesillerin farklı ve daha esnek alternatif erkeklik modelleri arayışına yönelmelerine zemin hazırlamaktadır (Gerami, 2003).

Bu bağlamda, modern Müslüman erkeklerin aile ve toplumsal rollerini yeniden yapılandırmalarına dair önemli bir katkı, Inhorn ve Naguib'in derlediği *Reconceiving Muslim Men* adlı eserde görülür (Inhorn & Naguip, 2018). Bu anlamda, eser, Müslüman erkeklerin toplumdaki rollerine dair daha incelikli bir anlayış geliştirmeyi başarmıştır. Çalışma, Orta Doğu, Asya, Afrika ve Batı diasporaları gibi çeşitli bölgelerdeki Müslüman erkeklerin günlük yaşamlarına dair ayrıntılı antropolojik bilgiler sunarak erkeklerin aile odaklı, şefkat dolu ve bakım verici bir kimlik geliştirdiğini gözler önüne serer. Siyasi ve ekonomik zorluklar karşısında Müslüman erkeklerin, toplulukları içinde koca, baba ve oğul olarak nasıl besleyici roller üstlendikleri vurgulanmaktadır. Bu besleyici davranışlar, Müslüman erkekleri yalnızca otorite figürleri olarak gören geleneksel klişelere meydan okurken onların insanlığını, duygusal kapasitelerini ve ilişkisel yönlerini daha yakından sergilemeyi başarmıştır. Bahsi geçen eser, Müslüman erkeklerin toplumsal cinsiyet dinamiklerinin daha geniş bir çerçevede ele alınabileceğini ve ataerkil normlara meydan okuma ve besleyici roller üstlenme kapasitelerini ortaya koyabileceğini de işaret eder.

Aynı doğrultuda, Orta Doğu erkekliğinin durağan olmadığını belirten yazarlar, "üreme, cinsellik, evlilik ve aile yaşamı alanlarında değişen pratiklerle birlikte akış halinde" olduğunu ifade ederler (Inhorn,

2012: 30). Naguib, erkeklerin aynı anda hem geçim sağlayıcı hem de şefkat gösterici olarak üstlendikleri ikili rolü vurgulayarak, bakım vermenin erkeklikle nasıl iç içe geçtiğini gösterir. Örneğin, Mısır'da erkekler, yemek hazırlama gibi davranışlarla aile içinde, kadınlar gibi ilgili ve verici bir rolü sahiplenir; böylece "yemek hem bakım vermeyi hem de erkekliği bir araya getirebilir" (Naguib, 2015: 34). Bu değişimler, bakım vermenin Müslüman toplumlarda erkekliğin vazgeçilmez bir parçası olarak görülmeye başlandığını, duygusal yakınlık ile aile sorumluluklarını birleştirerek geleneksel erkeklik normlarını yeniden tanımladığını işaret etmektedir. Tüm bunlardan hareketle Müslüman erkeklerin modern dünyada sevgiyi, aileyi ve bakımı yeniden inşa etme çabalarının, geleneksel erkeklik normlarına meydan okuyarak aile içindeki bağlarını güçlendirdiğini söylemek mümkündür.

Islamic Masculinities başlıklı eserinde Lahoucine Ouzgane de benzer yerlere temas eder ve Müslüman erkekliğinin toplumsal ve tarihi bağlamlarda nasıl inşa edildiğine dikkat çeker. Ouzgane, "erkekler doğmaz, oluşturulurlar; belirli sosyal ve tarihsel koşullar altında kendi erkekliklerini inşa ederler" diyerek, Müslüman erkekliğin sabit değil, sosyal yapılarla bağlantılı olarak değişen bir kimlik olduğunu belirtir. Bu çerçevede erkekliğin, çeşitli sosyal yapıların içinde şekillenen farklı pratikler bütünü olarak ortaya çıktığını ifade eder (Ouzgane, 2003: 231).

Buraya kadar ele alınan görüşlerden ve çalışmalardan hareketle, Müslüman erkeklerin toplumsal ve bireysel kimliklerinde yaşanan yeniden yapılanmanın, küreselleşmenin, toplumsal cinsiyet normlarının ve dini etkilerin kesişiminde şekillendiği görülmektedir. Inhorn ve Naguib'in ortaya koyduğu gibi, bakım verme, Müslüman erkekliğin merkezinde yeni bir sorumluluk alanı olarak belirmiş ve geleneksel otoriter erkeklik algısını sarsarak, duygusal yakınlık ve aile sorumluluğu ile iç içe geçmiştir. Ouzgane'in katkıları ise erkekliğin durağan değil, sosyal ve tarihsel bağlamlarla yeniden inşa edilen bir kimlik olduğunu göstermektedir. Bu durum, Müslüman erkeklerin toplumsal rollerini ve kimliklerini sürekli gözden geçirme gerekliliğine işaret etmektedir. Sonuç olarak, Müslüman erkeklik kimlikleri, yalnızca dini veya geleneksel normların değil, aynı zamanda modern dünyanın gereklerinin etkisiyle şekillenmekte olduğunu gösterir. Böylece erkeklik, toplumun hem geleneksel değerleri hem de çağdaş beklentilerle

uyumlu olarak yeniden tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, Müslüman erkeklerin aile ve toplumdaki rollerinde yaşanan değişim, toplumsal cinsiyet eşitliğine ve daha esnek erkeklik modellerine yönelik yeni bir umut oluşturmaktadır.

Sonuç

Bu çalışma, modern dünyada Müslüman erkeklik kimliklerinin toplumsal cinsiyet normları, dini etkiler ve küreselleşmenin getirdiği yeni dinamikler doğrultusunda nasıl dönüşüme uğradığını kapsamlı bir çerçevede ele almayı amaçlamaktadır. Giriş bölümünde ele alınan ataerkil yapılar, erkeklik kimliğinin sosyal bir inşa süreci olarak nasıl şekillendiğini, toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesinde oynadığı rol üzerinden incelemektedir. Bu bağlamda, Pierre Bourdieu ve Simone de Beauvoir gibi düşünürlerin yaklaşımlarına dayanan analizler, erkekliğin yalnızca biyolojik değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel faktörlerin etkisiyle yeniden tanımlandığını göstermektedir. Ataerkil sistemler, toplumsal normları pekiştirerek erkekliği güç ve otorite merkezli bir kimlik olarak algılatmakta; bu da erkeklik kimliklerinin modern dünyada yeniden değerlendirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Tatar'ın, kutsal metinlerin toplumsal otoriteyi destekleyen bir yapı sunduğuna dair görüşleri ise Müslüman erkek kimliklerinin tarihsel ve dini normlarla nasıl şekillendiğine ışık tutmaktadır. Erkeklerin dini metinlerle ilişkilendirilen rolleri, bireysel kimliklerini olduğu kadar toplumsal sorumluluklarını da belirlemektedir. Feminist eleştirinin sadece kadın merkezli değil, aynı zamanda erkeklik çalışmalarıyla genişletilmesi gerektiği vurgulanarak erkekliğin ataerkil yapılar ve toplumsal normlarla şekillenen bir kimlik olarak ele alınması, feminist teorilerin kapsamını genişletmektedir. Bu çalışma, erkeklik incelemelerine katkı sunarak toplumsal cinsiyet çalışmalarının daha kapsayıcı ve bütüncül bir yaklaşımla ele alınması için bir temel oluşturmayı arzulamaktadır.

Müslüman erkeklerin aile içinde ve toplumsal hayatta üstlendikleri roller, geleneksel ataerkil yapılarla olan bağları kadar, modern dünyanın getirdiği yeni normlarla da yeniden şekillendirilmektedir. Bu bağlamda, İslam'ın peygamber modeli, ataerkil yapının otorite ve güç merkezli erkeklik anlayışına karşılık, tevazu, adalet ve şefkat temelli alternatif bir model sunar. Peygamberin aile içi sorumlulukları

ve topluma karşı adil duruşu, Müslüman erkeklere ahlaki bir rehberlik sağlamaktadır; bu model, modern dünyada daha kapsayıcı ve sorumluluk temelli bir erkeklik algısı oluşturulmasına katkı sunmaktadır.

Modern dönem Kur'an yorumcuları, erkekliği biyolojik özcülük üzerinden ele alarak erkeklerin doğal olarak otoriter ve yönetici konumda olduklarını savunmaktadır. Bu yorumlarda, erkeklerin yönetici rolü ve kadına karşı üstünlüğü biyolojik temellere dayandırılmakta, erkeklik doğal bir liderlik ve fiziksel üstünlükle özdeşleştirilmektedir. Bu biyolojik özcülük yaklaşımı, erkeklerin geleneksel rollere sıkı sıkıya bağlı kalmalarını teşvik ederken ataerkil yapıları güçlendiren bir temel sunmaktadır. Buna karşılık, orta çağ tefsirlerinde erkeklik, daha çok ahlaki ve toplumsal sorumluluklara dayalı bir model olarak ele alınır. İbn Abbas ve Taberi gibi müfessirler, erkekliğin hoşgörü, sabır ve anlayış temeline oturduğunu belirtmişlerdir. Bu durumda erkeğin, kadına karşı sorumlulukları olan bir koruyucu olarak tanımlanması gerektiğine işaret edilmiştir. Bu yaklaşımla, orta çağ tefsirleri, biyolojik değil ahlaki bir üstünlük temelinde erkekliğe dair daha yumuşak başlı bir anlayış sunmaktadır.

Taner Sabancı ve Deniz Kandiyoti'nin analizlerinde vurgulanan ataerkil pazarlık, erkeklerin geleneksel rollerini toplumsal kabul görmüş bir norm olarak sürdürme çabası ile modern dünyanın bireysel özgürlük ve eşitlik talepleri arasında yaşadıkları çatışmayı anlamak açısından önemli bir çerçeve sunmaktadır. Özellikle Türkiye ve Ortadoğu'da Müslüman erkeklerin aile içindeki ve toplumsal alandaki konumlarını koruma arzusu, modernleşme sürecinde dönüşmekte ve erkeklerin kimliklerini yeniden tanımlama ihtiyacını gündeme getirmektedir. Esra Aslan Turan'ın imamların erkeklik normlarını güçlendiren otoriter erkeklik söylemleri üzerine yaptığı analizler ise, dini otoritelerin bu normları nasıl pekiştirdiğini ortaya koymaktadır.

Shahin Gerami'nin İran İslam Devrimi sonrası hipermaskülinite üzerine yaptığı incelemeler de dini liderlere mutlak bağlılık ve dar bir erkeklik modelinin genç nesilleri alternatif maskülenlik modellerine yönelttiğini ortaya koyar. Çağdaş Demren'in çalışmasında görüldüğü gibi, ataerkil toplum yapısı, erkeklerin kendi "üstünlük" iddialarını topluma karşı sürekli kanıtlama zorunluluğu doğuran bir baskı unsuru olarak işlev görmektedir. Bu bağlamda, ataerkil pazarlığın yalnızca kadınlara değil, aynı zamanda erkeklere yönelik de bir kontrol mekanizması yarattığı anlaşılmaktadır.

Inhorn ve Naguib'in analizleri ise günümüzde artık Müslüman erkeklerin bakım verici, aile odaklı bir kimlik geliştirdiklerine dikkat çekmektedir. Erkeklerin, modern dünyada sevgiyi, aileyi ve bakımı yeniden inşa etmeleri, yalnızca geleneksel erkeklik normlarına meydan okumakla kalmaz, aynı zamanda aile içindeki bağları güçlendiren bir model sunar. Bu yaklaşım, Müslüman erkeklik kimliklerini duygusal ve sosyal bir çerçevede yeniden yorumlamaya yönelik bir dönüşüm olarak karşımıza çıkmaktadır.

Lahoucine Ouzgane ise çalışmasında ortaya koyduğu gibi, Müslüman erkeklikler durağan yapılar olmayıp, sosyal ve tarihsel bağlamlarda yeniden inşa edilir. Ouzgane, Müslüman erkeklerin belirli tarihsel koşullar ve sosyal pratikler çerçevesinde şekillendiğini vurgulayarak, erkeklik kimliğinin toplumsal bir inşa süreci olduğunu belirtir. Bu bağlam, Müslüman erkeklerin toplumsal rollerini ve kimliklerini modern dünyanın gerekleriyle yeniden uyumlu hale getirme sürecini anlamak için bir zemin sunmaktadır.

Sonuç olarak, modern dünyada Müslüman erkeklik kimlikleri hem dini normların hem de küreselleşmenin getirdiği değişimlerin etkisi altında yeniden şekillenmektedir. Peygamberin tevazu ve şefkatle donatılmış erkeklik modeli, Müslüman erkeklere toplumsal rollerini daha kapsayıcı bir şekilde ele alma yönünde ilham verirken, ataerkil normların da sorgulanmasına olanak tanır. Bu dönüşüm süreci, Müslüman erkeklerin kendilerini hem geleneksel değerlerle hem de modern dünyanın talepleriyle uyumlu şekilde ifade etmelerini sağlamakta ve toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sunan yeni bir erkeklik modelinin oluşumuna zemin hazırlamaktadır. Bu çalışma, modern dünyada Müslüman erkeklik kimliklerinin dönüşümüne dair sunduğu perspektifler ve analizlerle, özellikle Türkiye'de bu alanda daha fazla araştırma yapılmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Kaynakça

Ali, K. (2004). "A Beautiful Example": The Prophet Muḥammad as a Model for Muslim Husbands. *Islamic Studies*, *43*(2), 273-291.

Abou-Bakr, O. (2014). Turning the tables: perspectives on the construction of "Muslim manhood". *Hawwa*, *11*(2-3), 89-107.

Arat, Z. F. K., & Hasan, A. (2018). "Muslim masculinities: what is the prescription of the Qur'an?". *Journal of gender studies*, *27*(7), 788-801.

Ateş, A. O. (2001). Hz. Süleyman'ın Yemini. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)*, *1*(1), 47.

Bauman, Z., & Türkmen, İ. (2001). *Parçalanmış Hayat: Postmodern ahlak denemeleri*. Ayrıntı Yayınları.

Bourdieu, P. (2002). *Masculine Domination*. Stanford: Stanford University Press.

Connell, R. W. (1987). *Gender and Power*. *Stanford:* Stanford University Press.

Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. Sydney

Connell, R. W. (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Demren, Ç. (2008). "Ortadoğu'da Ataerkillik ve Erkeklik İlişkileri". *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *32*(2).

Fromm, E. (1998). *Anaerkil Toplum ve Kadın Hakları*. çev. Acar Doğangün, İstanbul: Arıtan Yayınları.

Gerami, S. (2003). "Mullahs, martyrs, and men: Conceptualizing masculinity in the Islamic Republic of Iran". *Men and Masculinities*, *5*(3), 257-274.

Inhorn, M. C. (2012). *The new Arab man: Emergent masculinities, technologies, and Islam in the Middle East*.

İbrahim, Y. (2019). Be a Man: Prophetic Masculinity. *Yaqeen Institute for Islamic Research*

Inhorn, M. C., & Naguib, N. (Eds.). (2022). *Reconceiving Muslim men: Love and marriage, family and care in precarious times*. Berghahn Books.

Kandiyoti, D. (2013). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*. İstanbul: Metis Yayınları.

Millett, Kate. (2000). *Sexual Politics*. Urbano and Chicago: University of Illinois Press.

Naguib, N. (2015). *Nurturing masculinities: Men, food, and family in contemporary Egypt*. University of Texas Press.

Ouzgane, L. (Ed.). (2008). *Islamic masculinities*. Bloomsbury Publishing.

Özbay, C. (2013). *Türkiye'de Hegemonik Erkekliği Aramak*.

Sabancı, T. (2018). "Fenemonolojik Bir Çalışma Erkeklik ve Kimlik Çatışması, Türkiye'de Müslüman Erkeğin Değişimi Üzerine Bir Değerlendirme". *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, *2*(2), 50-63.

Sancar, S. (2020). *Erkeklik: İmkânsız İktidar–Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*-(5. bs.). İstanbul: Metis Yayınları.

Simmel, G., Bora, T., Kalaycı, N., & Gen, E. (2017). *Modern Kültürde Çatışma. İletişim Yayınları.*

Simone de Beauvoir. The Second Sex, London: Vintage, London 1997

Tatar, B. (2017). "Kutsal Metin ve Otorite: Tarihsel-Fenomenolojik Bir Analiz". *Milel ve Nihal*, *14*(1), 64-76.

Turan, E. A. (2023). "İmamların Erkeklik Anlayışı". *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, *7*(3), 411-432.